

Forblad

Sammenlignende forsøg med materialer og byggemaader

Viggo Sten Møller

Tidsskrifter

Arkitekten 1929, Ugehæfte

1929

SAMMENLIGNENDE FORSØG MED MATERIALER OG BYGGEMAADER

AF ARKITEKT VIGGO STEN MØLLER

Ved et Foreningsmøde i Akademisk Arkitektforening den 2. Maj 1929 holdt Arkitekt Viggo Sten Møller et Foredrag om *Sammenlignende Forsøg med Materialer og Byggemaader*. Vi bringer det her i forkortet Skikkelse.

Red.

Vi, der har haft *Docent G. V. Blom* som Lærer, husker de smaa, let ironiske Fortællinger, som krydrede hans Statikundervisning. Ofte, naar han havde afleveret en saadan Historie om Kræfternes frie Spil, føjede han saa til: Ja er det ikke utroligt, hvad et Firetommersøm kan holde til. — Naar jeg her skal udtale mig om Materialprøvning, føler jeg mig paa en Maade, som et saadant haardt belastet Firetommersøm; — men paa den anden Side, — hele Spørgsmaalet om systematisk Prøvning og Forsøg med Materialer og Konstruktioner, er saa forholdsvist nyt i Arkitekternes Kreds, og i alle Tilfælde saa lidt gennemdrøftet og uddybet, at jeg haaber, at selv et beskedent Bidrag kan forvente at blive modtaget omend ikke med Taknemmelighed, saa dog med Overbærenhed.

Et levende Indtryk af den Betydning rationelle Forsøg med Konstruktioner og Materialer kan faa for Byggeriet, har jeg modtaget gennem en lille Pjece „Brændte Mursten kontra Cement“, som Arkitekt *Marinus Andersen* udarbejdede i 1926. Foruden sine egne Meninger om Nødvendigheden af at foretage sammenlignende Forsøg med Byggematerialer til Vejledning for saavel Producent som Køber, fremdrog Arkitekt *Andersen* *Professor Bugges* udmærkede Arbejde med Forsøgshuse og fremhævede disse Forsøgs store Betydning for det praktiske Byggeri og dets Økonomi. 2. December 1926 indsendte *Marinus Andersen* et Forslag til A. A.s daværende Bestyrelse og anbefalede, at der nedsattes et Udvalg, der skulde undersøge Mulighederne for at optage Forsøg herhjemme. Snart efter fulgte en kort Diskussion i *Arkitekten*, hvorefter Bestyrelsen anmodede Arkitekterne *Gording*, *Marius Andersen* og mig om at danne et Udvalg.

Man plejer jo, naar man skal arbejde sig fremad med en Sag, at begynde med et Tilbageblik. Ved en Lejlighed som denne, hvor de drejer sig om Materialprøvning, skal der iflg. de officielle Skrifter berettes noget om at ride i Sten og brække en Kæp over Knæet.

Hvis vi vender os fra historisk Urtaage for at søge mere videnskabeligt betonet Arbejde finder vi først dette henimod Midten af det 18. Aarhundrede. Ved Aarsfesten paa Polyteknisk Læreanstalt i 1908 holdt *Professor H. I. Hannover* et Foredrag formet som en kort historisk Oversigt over Materialprøvningen. Han henfører her det første videnskabelige Arbejde i Danmark til *Filosofen Professor Jens Kraft*. Kraft var født

i Frederikshald 1720. Han blev Professor i Mathematik og Filosofi ved Sorø Akademi 1746, og udgav 1761 sine „Kritiske Breve til Videnskabernes Fremvækst og Smagens Forbedring“. Heri skriver han bl. a., at „et Folks og et Lands Velfærd til sidst dog beror paa de økonomiske og praktiske Forhold, og disse atter paa de forskellige, teoretiske og anvendte Naturvidenskabers Højde og Rækkevidde, medens de saakaldte smukke Videnskaber (i Modsætning til de nævnte „grundige“ Videnskaber) i saa Henseende kun have en underordnet Betydning og tilmed let ved deres Sky for Grundighed og Objektivitet kunne foranledige Forvirring og Splittelse.“ Han udsendte en *Mekanik*, der udkom 1763–64, hvori han ogsaa skriver om „de faste Legemers og Tovværkets Styrke“. Iøvrigt — siger *Professor Hannover* i sit Foredrag — er der ligeindtil vor Tid ikke gjort meget her i Landet for Materialprøvnings Udvikling.

I 1896 oprettede *Dansk Ingeniørforening*, uden synderlig Begejstring hverken fra Statsmagtens eller Polyteknisk Læreanstalts Side, *Statsprøveanstalten*. Sagen lod sig gennemføre hovedsagelig ved *Direktør G. A. Hagemanns* energiske Arbejde og økonomiske Støtte. *Professor Hannover* blev Anstaltens første og dybt interesserede *Direktør*. I de første 13 Aar lededes *Statsprøveanstalten* af *Dansk Ingeniørforening*, men i 1909 overtog Staten Virksomheden og byggede i 1918–19 den nuværende Bygning ved Amager Boulevard.

Statsprøveanstaltens væsentlige Arbejde gennem Aarene har, hvad der iøvrigt ogsaa var Meningen ved dens Grundlæggelse, været det at føre en autoritativ Kontrol med Materialeleveringer af enhver Art, naar der blev fremsat Begæring om en saadan Kontrol. I den Anledning er der gennem Aarene udført en Mængde fysiske og kemiske Kvalitetsprøver af Cement, Kalk, Ler, Metaller, Hampegarn og meget andet. Blandt de for Byggeriets Udvikling mere betydelige Undersøgelser, som er optaget paa Anstaltens Initiativ skal nævnes *Undersøgelser af Moler* (1902). Disse Undersøgelser og Forsøg resulterede faktisk i hele den Molerindustri vi nu har, og som *Dansk Ingeniørforening* altsaa paa en Maade kan tilskrive sig Æren af at have bragt til Veje. Blandt andre specielle Undersøgelser som *Statsprøveanstalten* har medvirket til kan nævnes Undersøgelser vedrørende Maling paa Cementpuds, Undersøgelser vedrørende Linolie og Rustbeskyttelsesmidler, en endnu ikke afsluttet Prøve med Tagpap, og i 1904 en Forsøgsrække vedrørende Imprægnerings- og Paastrygningsmidler for Konservering af Træ mod Forraadnelse; en ret omfattende Undersøgelse, der

mærkelig nok ikke synes at have sat sig Spor i den praktiske Virksomhed.

For Byggeriets Udvikling har Statsprøveanstaltens Arbejde dog kun haft begrænset Betydning, fordi dette Arbejde i alt væsentlig vedrører bestilte Kvalitetsprøver af forskellige Materialers kemiske og fysiske Egenskaber — specielt under Hensyn til Leveringsbetingelser og fastsatte Normer.

Foruden Statsprøveanstalten findes der jo her i Byen adskillige andre Laboratorier, hvor der foretages Materialprøver.

Søværnets kemiske Laboratorium har som Formaal at foretage Analyser for Flaaden og Orlogsværftet; men ved Siden af denne Virksomhed foretages Undersøgelisarbejde for Privatindustrien. Kemisk Laboratoriums Speciale er Metalundersøgelser, og det er ogsaa for dette Formaal forsynet med glimrende Maskiner i langt højere Grad end Statsprøveanstalten f. Eks. Sidst er installeret et Røntgenanlæg til Gennemlysning af Metal, som gør det muligt at konstatere Blæredannelser og andre Fejl, der kan faa katastrofal Betydning, hvor der kræves stor Styrke, som f. Eks. forskelligt Metal til Flyvemaskiner, Beholdere til Gas o. lign.

Paa Teknologisk Institut foretages mange Kvalitetsprøver. Her findes endvidere Malernes Forsøgsstation, der for Tiden foretager sammenlignende Forsøg med hvide Dækfarver, og rustbeskyttende Farver. Nævnes maa endvidere Træbukkeundersøgelserne, og forskellige Forsøg af varmeteknisk Art.

Professor Suensons Laboratorium ved Polyteknisk Læreanstalt, det saakaldte Laboratorium for Byggeteknik, er først og fremmest et Undervisningslokale for Læreanstalten, men der udføres endvidere rent videnskabelige Forsøg. Laboratoriet har adskillige moderne Maskiner.

I Professorerne Jacobsen* og Lundbyes Laboratorium ved Polyt. Læreanst., det saakaldte Laboratorium for Mørtel og Keramik, er der gennem længere Tid foretaget Forsøg paa Maaling af Vægges Varmeisoleringsevne. Forsøgene startedes oprindelig i Forbindelse med Studiebyens Huse, mislykkedes der, men er nu ført frem til et Standpunkt, hvor de maa siges at have Interesse for Byggefagene, selv om det Maskineri, der skal stilles paa Benene, endnu er ret kompliceret og bedst egnet for Laboratorieforsøg. Det er de første betydelige hjemlige Forsøg paa et Felt, hvor norske og svenske Forskere har ydet en smuk Indsats.

Ogsaa Statsbanerne har et Kontrollaboratorium, som udfører Arbejde af samme Art, som de andre nævnte Laboratorier.

Som det fremgaar af det foregaaende, er der her i Byen adskillige Steder, hvor der foretages Forsøg med Materialer.

Selv om de Forsøg, der er udført, og stadig udføres, maa siges at have Interesse for Byggeriet, forsaavidt som de behandler Bygningsmaterialers kemiske og

fysiske Modstandsevne, er de for spredte, for faa og lidt kendte af de byggende til at faa nogen virkelig I flydelse paa Fabrikationen eller Valget af Byg emnerne, særlig fordi de ikke behandler Materialerens Egenskaber i Almindelighed som Byggeemne i Sammenligning med andre.

Gaar vi til Sverige eller Norge for at se, hvorledes Sagerne staar der, saa er der det overraskende, at allerede straks, naar man i Norge siger Forsøgshuse svar Bugge, og naar man i Sverrig taler om de samme Tin Kreüger og Eriksson. Disse Mænd har hver for sig mod Støtte fra Stat, Kommune og Private ydet en meget betydelig Indsats.

Kreügers Bog om Klimaets Indvirken paa Bygningens façader er vistnok nogenlunde kendt her i Danmark. Mindre kendt er maaske hans og Erikssons omfattende Forsøg paa Bestemmelse af forskellige Materiale Varmeledningsevne, Laboratorieforsøg, der i nogen Grad kan sammenlignes med Professor Lundbyes Arbejde herhjemme.

Bugges Arbejde er vistnok efterhaanden ret godt kendt, og ved hans sidste Foredragsbesøg herved for et Par Maaneder siden, var der jo Lejlighed til at høre ham selv redegøre for de Resultater han har naaet og som er publicerede i hans 2 Bøger „Forsøks huser“ og „Amerikas smaa Hjem“. Jeg skal derfor ikke komme nærmere ind paa Omtalen af hans Arbejde, men nøjes med at anbefale Bøgerne til fornyet Gennemlæsning, og forresten fremhæve det fornuftige Foror til Forsøgshuse, hvor Bugge fastslaar Nødvendigheden af at foretage en Undersøgelse af de mange nye Konstruktioner og Metoder, de senere Aar har bragt, og som maaske ikke saadan lige uden videre kan afvise eller accepteres.

Det interessante ved Bugges Forsøg er bl. a., at han arbejder med „Huse“, og derved faar Adgang til at vurdere Materialernes Egenskaber som Byggeemner; — hvordan de er at arbejde med for Haandværkeren, hvordan de staar sig overfor Klimaet; hvordan de lader sig tilpasse ved Vinduer, Døre og Hjørner, o. s. v. Det er hvad jeg vil kalde „praktiske Forsøg“, der kan faa direkte Betydning for Valget af Byggeemne, og dermed for Hustypen. De danner netop herved en Modsætning til de spredte Særundersøgelser paa Laboratorier, jeg har omtalt i det foregaaende, og selv om disses Betydning selvfølgelig ingenlunde skal underkendes, mener jeg dog, at den Form Bugge har valgt for sine Forsøg, og som iøvrigt ogsaa tiltrædes af Prof. Kreüger, idet han i sin Bog om Bygningsfaçaders Vejrbestandighed udtaler Ønsket om at kunne opføre en Række Forsøgshuse, — at denne Form er den mest hensigtsmæssige og betydningsfulde for Valget og Udviklingen af Bygningstyperne.

Ingeniørforeningens Ønsker ved Starten af Statsprøveanstalten i sin Tid gik hovedsagelig ud paa at skabe en autoritativ Kontrol med Materialeleveringen, og en Undersøgelsesanstalt, som — i den Grad det lod sig gennemføre — kunde støtte og fremme tekniske Fremstød paa forskellige industrielle Omraader. Baade

* Professor Jacobsen har nu overtaget en Stilling i Privatindustrien.

fra Bygningsteknikernes Kreds og fra Byggefagenes Side, er der senere fremkommet Ønsker om, til den ovennævnte Virksomhed, i større Udstrækning at knytte Forsøg og Undersøgelser, der tager direkte Sigte paa Byggeindustrien.

Under *Boligkommissionens* Arbejde i 1919—20 ned-sattes et Arbejdsudvalg bestaaende af Arkitekterne *Gundlach-Petersen, Ivar Bentsen og Hygom*. Udvalget udarbejdede et „Lovforslag om Oprettelse af et Prøve-institut i Tilslutning til Statsprøveanstalten“. I Mod-sætning til Statsprøveanstalten, der ikke indlader sig paa at afgive Skøn over Materialeundersøgelseres Betydning, skulde det være Institutets Opgave at anstille *frie Undersøgelser* og vurdere deres Resultater til Vej-ledning for alle interesserede. Dette vel overvejede Lovforslag naaede desværre aldrig frem til Rigsdagens Bord. Af de til Forslaget knyttede Bemærkninger og Bilag fremgik det tydeligt, at man stærkt følte Savnet af en *raadgivende og eksperimenterende Autoritet*.

Forholdene herhjemme har paa dette Felt ikke ændret sig siden 1920. Medens man i Udlandet har lagt megen Vægt paa eksperimenterende Forsøg, særlig med Væg-konstruktioner og Isoleringsmaterialer, har vi her-hjemme kun kunnet høste Nytte af Udlandets Arbejde, medens vi udover Professorerne Jacobsens og Lundbyes Arbejde ikke kan siges at have skabt noget af særlig Interesse for Byggefagene. I det Arbejde, der gøres, for at skaffe nøjagtige og systematiske Oplysninger om Byggeriets Teknik og Økonomi, har vi kun deltaget i ringe Grad.

Man kan jo saa spørge om der i det hele taget for os er nogen Grund til at deltage i dette Arbejde — om vi ikke kan nøjes med de Resultater, Udlandet indhøster? Der er vistnok en Tilbøjelighed til at afvise hele Spørgs-maalet om danske sammenlignende Forsøg med en Henvi-sning til Udlandet. For det første synes jeg det er en sløj Fremgangsmaade, for det andet er den i mange Henseender ubrugelig, idet f. Eks. blot vore Nabolandes Bygningskonstruktioner, Materialer, Klima, Brændselsforhold, Haandværkerforhold, Økonomi, Love, o. m. a. er anderledes, end hos os; et Forhold som Bugge iøvrigt fremhæver i sine Bøger. Medens vi ikke direkte kan anvende de Resultater, som er indvundet i Ud-landet, kan vi derimod lære om *det principielle i For-søgenes Karakter*. Som allerede nævnt anser jeg de Me-thoder, hvorefter Bugge arbejder for meget værdifulde. I alle Tilfælde kan det siges „at *Forsøgenes bygningstek-niske Side bør sættes i saa nøje Relation som muligt til Virkeligheden, og Forsøgsresultaterne bør gennem Teg-ninger og Beskrivelser gøres let tilgængelige for saavel Producent, som Forbruger og Forhandler*.

For at skaffe os nøjagtige Oplysninger om Byggeriets tekniske og økonomiske Egenskaber, saaledes at vor Viden ikke blot er baseret paa Tradition eller tilfældige Oplysninger, er det efter min Mening ønskeligt, at der for det første:

1) optages en paa bred Basis anlagt offentlig Under-søgelse af vore Byggematerialer og Byggemaader

2) og for det andet, at der oprettes et permanent Forsøgs-institut, der kan virke som Vejleder, Banebryder og Auto-ritet paa Byggeriets Omraade.

I sin yderste Konsekvens, vil en Undersøgelse som den førstnævnte — af alle vore Byggematerialer og deres Egenskaber — selvfølgelig blive meget omfattende, og umulig at gennemføre saadan lige paa en Studs. Det vil fordre mange Aars Arbejde, men der bør da ogsaa først og fremmest tænkes paa *et Undersøgelser-arbejde vedrørende Ydermurskonstruktioner*, saaledes som disse allerede forekommer hos os, saaledes som de foreslaas af Fabrikanter, og saaledes som man kan tænke sig nye Kombinationer gennemført. Ydermurene er jo et vigtigt Bygningsled baade med Hensyn til Byggeøkonomien og Varmeøkonomien, og i det hele taget et for den almindelige Sundhed betydningsfuldt Spørgsmaal, hvor Forbedringer kan have statsøkon-omisk stor Betydning. Undersøgelserne maa som nævnt omfatte baade de bygningstekniske og bygningsek-onomiske Omraader. Varmeisolering (af Hensyn til Brændslet o. s. v.), Frost- og Vejrbestandighed, Lyd-isolering, haandværksmæssige Udførelsesmuligheder, Hensynet til Brandfare og Forsikringer, Prioriteringer, Omkostninger og flere andre Spørgsmaal knyttes til en saadan Undersøgelse, hvortil selvfølgelig Udlandets fore-liggende Materiale vil komme til at yde sine Bidrag.

Forsøgsrækker over Emner som *Etageadskillelser* (Lydisolering f. Eks.), *Tagdækning, Gulvbelægning, Far-ver, Imprægneringsmidler* o. s. v. maa tænkes henhø-rende til det permanente Forsøgsinstituts Arbejde, lige-som dette til Stadighed maa supplere med nye Under-søgelser af fremkomne Typer og Opdagelser, dels ved Laboratoriarbejde, dels ved Tilrettelæggelse og Ud-sendelse af indsamlede Resultater i en for de inter-esserede Parter let tilgængelig Form. Ligeledes vil Institutet komme til at arbejde med Spørgsmaal som Indførelse af nye *arbejdsbesparende Systemer og Me-thoder*.

Medens vi jo herhjemme i mange Aar har knyttet et systematisk Forskningsarbejde til *Landbruget* f. Eks., kan man ikke sige, at Ønsker om at knytte et lignende Arbejde til Byggeriet har fundet synderlig Interesse. Og dog kan der ikke være Tvivl om, at et Forsknings-arbejde svarende til det, der har drevet vort Landbrug frem til dets nuværende Stade, ogsaa maatte kunne betyde meget for Byggefagene, der paa mange Om-raader er saa lidt prægede af Systematik i Sammenligning med f. Eks. Skibbyggeriet.

Professor Bugges Forsøg omfattede i første Omgang 27 Forsøgshuse. Heraf var 17 opført for Statens Reg-ning, 1 for Trondhjems Kommunes, og 9 bekostedes af Private (Fabrikanter). Til Forsøgenes Gennemførelse havde Stortinget bevilget 95000 Kr. Forsøgene udførtes i Tilknytning til den tekniske Højskole i Trondhjem, af hvis Lærerkæfter — specielt selvfølgelig Ingeniører med de fornødne Specialkundskaber — medvirkede. Bugges Forsøg kan siges at være gennemført ved hans

personlige Initiativ, med økonomisk Støtte fra Stat, Kommune og Producenter.

Kreügers Undersøgelser vedrørende Bygningsfaçaders Vejrbestandighed, blev gennemført efter Ønske fra *Ingeniörvetenskapsakademien*, og senere er en Del Undersøgelser foretaget for *K. Byggnadsstyrelsen*. Laboratorieundersøgelserne er foretaget paa *K. Tekniska Högskolans byggnadstekniska Laboratorium*. — Paa en noget lignende Maade er hans Bog om Bygningskonstruktioners Varmeisoleringssevne blevet til. Der er i de senere Aar bevilget meget betydelige Beløb i Sverige til Materialeprøvning og Undersøgelser.

Herhjemme kan der anvises forskellige Maader, paa hvilke Sagen kan søges fremmet.

Om det af Boligkommissionen foreslaaede Institut kan det kort siges, at Forslaget gik ud paa at faa oprettet et Prøveinstitut i Tilslutning til Statsprøveanstalten og lade Institutet gennem et Forretningsudvalg tage Stilling til fremkomne Spørgsmaal om Optagelse af Sager, som menes at være af Interesse for Byggeriet.

I Statsprøveanstaltens nugældende Vedtægts § 1 hedder det: „Foruden Undersøgelser efter Bestilling foretager Statsprøveanstalten, naar det maatte anses for at være af videnskabelig, teknisk eller økonomisk Betydning, selvstændige Forsøgsrækker, hvis Resultater offentliggøres med passende Mellemlum.“ — Naar Boligkommissionen ikke valgte at stille Forslag om Optagelse af Forsøg ved Statsprøveanstalten i Henhold til dennes § 1, saa ligger det formentlig i, at Statsprøveanstalten gennem hele sit Arbejde, og iøvrigt gennem sin Fundats' Ordlyd har Karakteren af en *kontrollerende Autoritet*, og da det først og fremmest er et *raadgivende og eksperimenterende Institut* man ønsker, falder det naturligt at foreslaa et saadant oprettet.

Akademisk Arkitektforenings *Materialprøveudvalg* har stillet Forslag om, at Arkitektforeningen i Samarbejde med forskellige interesserede Institutioner og Personer udarbejder detaljerede Forslag til Gennemførelse af en Undersøgelse af Ydermurskonstruktioner, og om Oprettelse af et permanent Forsøgsinstitut; Forslaget fremsendes gennem Ministeriet til Rigsdagens Behandling. Forslaget er efter min Mening den rette Vej fremefter. Den bør snarest betrædes.

Blandt de Medarbejdere man i et saadant Arbejde maa regne med er selvfølgelig først og fremmest Ingeniørforeningen, Polyteknisk Lærestalt, Statsprøveanstalten, Kunstakademiet, hvis Tilknnytning til Sagen jeg vil anse for meget ønskelig, endvidere Teknologisk Institut og Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, eventuelt ogsaa en anden Sammenslutning med Tilknnytning til Fagene. Sluttelig kan der selvfølgelig være Tale om Personer, som man af særlige Grunde ønsker knyttet til Foretagendet; i saa Henseende mener jeg, at Professorerne Lundbye og Suenson maa sikres som Interessenter, men de vil formentlig begge paa Forhaand være selvsikrede som Repræsentanter for en af de nævnte Institutioner.

Det er selvfølgelig en temmelig stor Forsamling, men man bør ikke se bort fra den særlige Støtte, som kan ydes, netop fra disse forskellige Institutioners Side.

Skal jeg til Slut kort resumere Sagen, saa vil jeg sige „at det er ønskeligt, at der gennemføres en dansk Undersøgelserække med Ydermurskonstruktioner“ — „at det er ønskeligt at faa oprettet et permanent Prøveinstitut“ — og endelig, „at det er ønskeligt at skabe en hensigtsmæssig Publikationsform for Forsøgsresultaterne“. Om Betimeligheden i at gennemføre disse Ting, tror jeg, at der efterhaanden i de fleste byggeinteressererede Kredse, er skabt nogen Interesse.

KUNSTAKADEMIETS STIPENDIER OG LEGATER M. M.

Emil Bissens Legat, der er paa 1220 Kr., er tildelt Arkitekt Kay Fisker, for hans paa Foraarsudstillingen udstillede Arbejde, Ejendommen „Gulfosshus“.

Af *De Bielkeske Legater* er 600 Kr. tildelt Arkitekt Viggo Sten Møller.

Kunstakademiets Rejsestipendier er tildelt Arkitekterne Hans Hansen og F. C. Lund hver med 1000 Kr., og Willy Hansen, Harald Nielsen, C. Th. Sørensen og Ole Wanscher, hver med 500 Kr.

Arkitekt B. Helweg-Møller har faaet *Eckersbergs Medaille* for Heerings Gaard paa Christianshavn.

Havearkitekt C. Th. Sørensen har faaet *C. F. Hansens Opmuntringspræmie* for fem smaa Haver (udstillet paa Foraarsudstillingen).

ARKITEKTENS DAGBOG

¹⁸/₅: I *Politiken* gennemgaar Professor Vilhelm Wanscher Planerne for *Kunststævnet i Forum* til Efteraaret.

„Borgerudvalget“ til *Statsradiofonbygningens* Bekæmpelse (Udvalget kalder sig nu ogsaa „Det private Byggeudvalg“) har udsendt nogle Agitationskort, der viser Tordenskjoldsgade med og uden Statsradiofonbygning. *Socialdemokraten* bringer i Dag en Gengivelse af Kortet med følgende Underskrift: *Størekasse-Udvalgets Agitationskort, der viser Teatret med og uden Tilbygning. Hvad er kønnest? Mange vil sikkert være i Tvivl.*

Det meddeles tillige, at Udvalget har vedtaget at foreslaa Ministeriet et Udvalg bestaaende af Arkitekter og sagkyndige Scenefolk, Skuespillere, til at undersøge de foreliggende Planer. I Mellemtiden vil Udvalget søge at gennemføre en Indsamling.

Nedenstaaende Meddelelse bringer *Politiken* idag — uden Kommentarer.

Lyng fra Grathe Hede paa Nationalmuseet.

Det er i disse Dage lykkes Nationalmuseet at faa fredet et Stykke af Lyngen paa den historiske Grathe Hede, hvor Kong Valdemar for 800 Aar siden undlivde sin Medbejler til Tronen, Svend.

Det fredlyste Sted, der er gennemskaaet af gamle Vejspor, ligger ved det gamle Vadested over Haller Aa.